

אמר טעם אחד השוה בשניהם, באילונית ובממאנת – יש לומר, לאילונית אין צורך לפרש טעם זה, ועיקרו לא בא אלא לממאנת, ואם כן היה לו לפרש משום גדלות ולא לתלות הדבר בלידה (עפ"י רמב"ן רשב"א וריטב"א). והמאירי כתב שהיה לתנא לשנות 'אי אתה יכול לומר בהן שנמצאו אילוניות – שכבר ילדו, ולא שמייאנו – שכבר גדלו'.

יש סוברים שלפי האמת אין הדיוק הזה קיים, שיש לפרש שכיון שכבר ילדו ודאי גדלו, כי אין הקטנה יולדת. ואולם מסוגיתנו אין נראה כן. ע' רמב"ן ורשב"א בהמשך הסוגיא.

דף יג

צרה מאי טעמא אסירא, דבמקום ערוה קיימא. יש מהאחרונים שפירש שנתחדש בכתוב שצרת ערוה כערוה לענין יבום. כלומר אותו סוג פטור שיש בבתו מן היבום, קיים גם בצרת-בתו, וסיבת אסורה משום 'צרת בתו' ולא מטעם 'אשת אח' (עפ"י קובץ הערות סו"ג וס"ו סק"ג ועוד. וע' בית ישי לז). ויש חולקים על כך ומפרשים [כפשטות לשון רש"י בכמה מקומות] שדין צרת ערוה אינו אלא פטור וממילא אסורה משום אשת אח (ע"ע במצוין לעיל ג: ח).

והאי תנא סבר נשואין הראשונים מפילים. ודאי אף לדעה זו אין הזיקה חלה בחיי הבעל אלא בשעה שמת, והיא השעה הקובעת בפועל לענין נפילה ליבום, ולכך אם היו לו בנים ומתו קודם שמת הוא – מתיבמת, אלא שלדעה זו סיבת הנפילה קיימת כבר בנישואין, שהם הגורמים לה להזיק בשעת מיתה. ומשעת נישואין חל עליה דין זיקה אלהבא, אם ימות בלא בנים [הלכך גם אם יש לו בנים בחייו, שייך חלות דין זיקה אם לא יהיו הבנים קיימים אחר כך לכשימות]. וזה שהצרה אסורה לעולם כל שהיה נשוי לערוה עם הצרה שעה אחת – משום שכבר חל עליה שם 'צרת-ערוה' ומעתה אפילו מתה הערוה או נתגרשה עומדת הצרה באסורה כי כבר נקרא עליה שם צרת-ערוה ואין צורך שהערוה תאסור אותה בכל שעה ושעה [שגזרת הכתוב היא שסיבת הפטור של הערוה ישנה גם כן בצרה, והסיבה הזו לא פקעה בגירושי הערוה].

ולמאן דאמר מיתה מפלת, המיתה היא סיבת הנפילה וקודם לכן אין עליה דין זיקה אף לא כלפי להבא, הלכך לא חל עליה בחיי הבעל שם 'צרת ערוה' כלל (עפ"י קובץ הערות ו, ג). סברא אחרת לחלק בין דין צרה לבנים – ע' בזכר יצחק יב ד"ה הן אמנם דמהירושלמי ובס"י עו, ג.

ותמאן השתא ותתייבם (צרתה). אף על פי שהעמדנו משנתנו כאבא שאול שמצות חליצה קודמת למצות יבום ואם כן מדוע נלמדה למאן כדי שתתייבם צרתה? ויש לומר שהקושיא היא מלשון המשנה 'חולצת ולא מתיבמת' שמשמע שאינה יכולה להתיבם, ועל כן שואלים הלא אם תמאן תוכל להתיבם (רשב"א וריטב"א). והמאירי כתב עוד שהעיקר שמצות יבום קודמת ולעיל אמרו בדרך סוגיא. וע"ע בתוס' כאן ולעיל יב. ד"ה אלא).

ותמאן השתא ותתייבם (צרתה). יש לעיין מה שייך בה מיאון, הלא אינה עומדת ליבום לאביה ואין בה זיקה – ומשמע לכאורה שאפשר למאן בנישואי בעלה שמת אף על פי שאין יבם. ואין כן דעת כמה מהראשונים (ע' רמב"ם ומגיד משנה הל' גירושין יא). ואולם לדעת הנמוקי-יוסף בעצם שייך מיאון אף כשאין יבם אלא שאין המיאון הזה מועיל להתירה לקרובים מפני שנראית כאלמנת קרובם מפני שלא מיאנה עד לאחר שמת בעלה (עפ"י חזון איש קיא, ה. ועע"ש בסק"ב).

וכבר העיר על כך הריטב"א (לעיל יב), ופירש מפני שעשתה מעשה מיאון בעלמא נחשבת כממאנת. והביא שיש מעמידים כגון שיש שם יבמים אחרים ומיאנה באחד מהם, כנ"ל.

לא, צרת ערוה שאני דתני רמי בר יחזקאל מיאנה בבעל מותרת לאביו, מיאנה ביבם אסורה לאביו... משנת נפילה נראית כצרת בתו. ודוקא במקום איסור כרת גזרו, כגון לאסרה על אביו, כדי שלא יאמרו כלתו מותרת לו לאחר מיתת בעלה, וכן לענין צרת ערוה גזרו מפני שאיסורה בכרת, אבל כל יבמה שמיאנה ביבם מותרת להינשא לשוק ואין אוסרים מפני שנראית כיבמה בשעת מיתת בעלה ויבואו לומר יבמה מותרת לשוק – כי איסור זה בלאו ולא בכרת ולא גזרו בו (עפ"י תורי"ד).

(ע"ב) כל תיבה שצריכה למ"ד בתחלתה הטיל לה הכתוב ה"א בסופה. הקשו בירושלמי והרי כתוב ישובו רשעים לשאולה הרי שאעפ"י שאינה צריכה למ"ד בתחילתה הטיל לה ה"א בסופה. ומתריך, לדיוטא התחתונה שבשאל. כלומר לחזוק הענין הטיל לה למ"ד וה"א (רשב"א), כאילו אמר לשאול לשאול שתי פעמים (ריטב"א).

ואיך חוצה החוצה לא משמע להו'. אף על פי שבכמה מקומות דורשים ה"א, הכי נאמר שאין זה אלא לבית שמאי? 'לא קשיא, שלא כל המקומות שוין, זמנין דאתי ה"א לדרשא וזמנין שהוא מתיקון הלשון ודכו כי הא דהכא, ומסרו הכתוב לחכמים' (ריטב"א).

'טעמייהו דבית שמאי דאין איסור חל על איסור...' ובית הלל, הגם שסוברים אין איסור חל על איסור, גילה הכתוב לצרר לאסור צרת ערוה. ועוד, כאשר יפקע איסור אשת אח בא איסור אחות אשה וחל בין בערוה בין בצרה (רמב"ן).

לפי המסקנא שנחשבת כצרה שלא במקום מצוה, צ"ב אם מועילה הסברה הנ"ל שאיסור אחות אשה חל על הצרה בגלל פקיעת איסור אשת אח, והלא הערוה נשארת באיסורה והו"ל צרה שלא במקום מצוה.

והמאירי פירש טעמם של בית הלל, כי דוקא לענין הוספות מלקות לא חל איסור על איסור, אבל לא להפקיע שם 'צרת ערוה' מן האחרת. והרשב"א פירש טעמם כיון שהיא עצמה מותרת לשאר האחים, הרי זו צרת ערוה במקום מצוה. טעם נוסף כתב הריטב"א, משום שאיסור אשת אח מוסיף הוא, שחל על כל האחים, לכך חל על איסור בתו (אך טעם זה שייך רק כשיש אחים נוספים).

לא פירשו שלב"ה התר היבום אינו תלוי באיסור אשת אח, ולכן גם אם לא חל איסור אשת אח על הערוה, נחשב 'מקום מצוה' הלכך צרתה אסורה. ומשמע שהכל מודים להנחה שבלא איסור אשת אח אין מצוה יבום. וע' חו"א קמו לדה מג סק"א. וצ"ע.

תנן התם: מגילה נקראת באחד עשר ובשנים עשר... אמר ליה ריש לקיש לר' יוחנן איקרי כאן לא תתגדודו – לא תעשו אגודות אגודות. בכל מהלך הסוגיא אין מוזכרת התיחסותו של רבי יוחנן על השאלה ממגילה, מדוע אין בקריאתה בזמנים חלוקים משום עשיית אגודות אגודות. המפרשים האריכו לבאר בדרכים שונות. אחד התירושים הוא (מובא ברא"ש ובריטב"א, וכ"כ המאירי. וע' גם בשו"ת גינת ורדים ח"א יג) שבמגילה אין הדבר תלוי במחלוקת הדעות אלא בחילוקי המקומות בלבד, שכך תקנו מעיקרא זמן שונה לכל מקום ומקום, והרי אותו אדם שעתה הוא בן-כרך אם יעבור להיות בן-עיר, ישתנה דינו, ובכל כגון זה אין חשש מחלוקת (ובטעם הדבר שתקנו כן – ע' רמב"ן ריש מגילה). ורבי יוחנן אף לא חש להשיבו מפני טעם זה. וזהו שאמר לו, עד כאן לא שנית מקום שנהגו – משם היה לך להקשות, כי ממגילה לא קשה כלום.

הוא אומר: אין נחשב גדודים גדודים אלא כאשר כל צד מחזיק את הצד השני כטועה, אך כששניהם צודקים בודאות, כל אחד במקומו – אין כאן 'שתי תורות'. וכן פסק המגן אברהם (תצד,ו) להלכה. וכתב: 'דרך משל, שבמדינות פולין נוהגים להתענות ולומר סליחות כ' בסיון. ואם נתקבצו בני פולין ובני מדינה אחרת למקום אחד, מותרים כל אחד לעשות כמנהגו ואין בזה משום לא תתגודדו. אבל בדבר שמחולקים בדבר, כגון שאלו אוכלין חלב בני רינ"ס ואלו אין אוכלין, אם נתקבצו למקום אחד צריכים לעשות מנהגם שזה משום ל"ת'.

בזה פירש הגאון ר' מאיר שמחה מדווינסק (משך חכמה אסתר) את הכתוב (אסתר ט, ל) וישלח ספרים אל כל היהודים... דברי שלום ואמת, לקים את ימי הפרים האלה בזמניהם שמכאן דרשו: זמנים הרבה תקנו להם. כיון שכך היתה התקנה מראש שזמנו של זה לא כשל זה, כל אחד נוהג כדיון וכאמת, ולכן אין חשש מחלוקת. הוי: דברי שלום ואמת – משום שדברי אמת הם לכולם, הם גם דברי שלום. יצוין שהתוס' לא סברו כסברא זו, שלכך הוצרכו לפרש שבני הכפרים היו קוראים במקומם ולא בעיר, משום חשש אגודות אגודות [אך יתכן שזהו רק לדעת ריש לקיש שהקשה משם, אבל רבי יוחנן שלא חש לקושיא זו סבר שאין בכגון דא משום אגודות אגודות. וכן צדד הריטב"א]. וע"ע במובא ביוסף דעת סוכה מד רע"א.

והרמב"ן פירש כיון שבני הכפרים מצוינים בעיר וקוראים לעצמם, לכך אין בדבר משום 'לא תתגודדו'. והרשב"א והריטב"א כתבו סברא נוספת; הואיל ובני הכפרים רשאים שלא להקדים אלא לקרוא עם בני העיר, וגם יכולים בשנה אחת להקדים ובשנה אחרת שלא להקדים, הרי שאין בדבר 'איסור' אלא קולא שהקלו עליהם שאם ירצו להקדים יקדימו [וגם אינה תקנה קבועה, שהרי בזמן הזה בטלה], הלכך אין שייך בזה עשיית אגודות אגודות, ולא היה קשה לריש לקיש אלא על עיירות וכרכים שאלו קוראים בי"ד דוקא ואלו בט"ו בדוקא, ועל זה תירצו שבשני מקומות אין שייך איסור זה.

'לא תתגודדו – לא תעשו אגודות אגודות. האי לא תתגודדו מיבעי ליה לגופיה, דאמר רחמנא לא תעשו חבורה על מת? אם כן, לימא קרא'...

משאלת הגמרא 'האי מיבעי ליה לגופיה' הוכיח הגר"מ פינשטיין זצ"ל (אג"מ או"ח ח"ד לד) שהאיסור לעשות אגודות אגודות הוא איסור דאורייתא, שאם אינו אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא הוא, אין מקום לשאלה כגון זו (וכבר הוכיח כן רבי יהודה עייאש בספרו מטה יהודה תקנ"ה – הובא בשד"ח מע' ל, עח). וכן משמע בדברי הריטב"א בסוגייתנו שאיסור זה מדאורייתא. וכן מבואר בתורי"ד ובים של שלמה. וכך שיטת הכסף-משנה ופרי מגדים. אמנם כמה מן האחרונים כתבו שאינו אלא מדרבנן (הרא"ם, הפרי-חדש ועוד. מובאים בשד"ח).

זאימא כוליה להכי הוא דאתא. רש"י פירש הקושיא, שמא הכתוב בא רק לומר שלא תעשו אגודות אגודות [שהרי אין כתוב 'תגודדו']. ומתריך **אם כן לימא קרא לא תגודדו** – כמו יגדו (-) יתאספו גדודים גדודים) על נפש צדיק.

ואף על פי שהכתוב מדבר מענין התנהגות על המת, נושא ונותן התלמוד כדי לברר לשון הכתוב ככל האפשר. ועוד, שמא כך אמר הכתוב: בנים אתם לה' אלקיכם וכיון שבני אב אחד וא-ל אחד אתם, ראוי לכם שלא תעשו אגודות אגודות, כאילו יש כאן שתי תורות ושתי אלהות, וראוי גם כן שלא תשימו קרחה בין עיניהם למת כיון שאתם עם קדוש לה' אלקיכם (ריטב"א).

והרשב"א כתב שאין פירוש זה מחזור, לעקור הכתוב מענינו ולהעמידו בענין אגודות אגודות. והביא

מתשובת הגאונים שקושיא זו המשך דברי רבי יוחנן לריש לקיש שהקשה על תירוצו, מה בין 'תתגודדו' ל'תגודדו' הלא עדיין אפשר שהכתוב בא רק לאסור גדידה על המת ולא לאיסור עשיית אגודות. וחזר ריש לקיש מ'תגודדו' ואמר, היה לו לכתוב 'תגודדו' שאין בו משמעות אחרת מלבד לשון קציצה [כמו 'יגוד עקב'; 'גודו אילנא'], וכיון שכתב 'תתגודדו', שנה תי"ו ושנה דל"ת לדרוש בו לא תעשו גודדים גודדים ושמעת מינה תרתי.

מה שכתב שאין משמעות אחרת, והלא כתיב 'יגדו על נפש צדיק' – אולי הכוונה שלשון 'לא תגדו' בלבד [בלא על...]. אין לפרשו במשמעות גודדים, כי אז היה לו לומר בלשון יתפעל 'לא תתגודדו' [כמו 'ובית זונה יתגודדו' – ירמיה ה], רק מלשון פציעה, כמו 'יגוד עקב'.

והתם לאו איסורא היא והתנן הלילה בית שמאי אוסרין ובית הלל מתירין – הרי שנאמר בדבר לשון 'איסור' ואינו מנהג בעלמא, והרי זו סופה של משנת 'מקום שנהגו' היא (עפ"י ריטב"א).

והא בית שמאי מתירין הצרות לאחים ובית הלל אוסרים. משאר מחלוקות של יחידים אין להקשות, שיש לומר שלא נחלק הציבור בדבר ועל היחידים אין לחוש, אבל אלו שהיו רבים הרי יהיו נראים כאגודות (תורי"ד).

*

כל תיבה שצריכה למ"ד בתחלתה, הטיל לה הכתוב ה"א בסופה'
– ללמדך, שאל יוציא אדם דבריו אלא במקום הנצרך, ואם יכול עתה לשתוק, למה לו למהר להוציא דבריו (בשם הרבי ר"מ מווארקי).

*

חייבים כל בית ישראל הנקראין בשם יעקב, המחזיקים בדת משה רבינו עליו השלום, להיות כל עדה וקהל מיישראל אגודה אחת, ולא תהיה ביניהם מחלוקת בשום דבר בעולם. ואתם, חכמים ונבונים ויודעים מהו עונש המחלוקת, וכמה רעות גורמת' (לשון הרמב"ם בשו"ת פאר הדור קנא).

דף יד

ורבי יוחנן אמר עשו ועשו – עשו הם ועשו אחרים בהוראתם (רשב"א) ואפילו להקל, כל שכן להחמיר (ריטב"א).

'אילימא קודם בת קול מ"ט דמאן דאמר לא עשו. אף על פי שאמר ריש לקיש שלא עשו משום איסור עשיית אגודות אגודות, מקשה מה ראו בית שמאי שלא לעשות ונדחו מפני בית הלל (עפ"י רשב"א), והרי אי אפשר שיקלו באיסור תורה כנגד שמועתם והיה צריך שישאו ויתנו עד שיסכימו לדעה אחת להקל או להחמיר, ואם לא יוכלו להסכים, כולם יחלצו ולא ייבמו (עפ"י תורי"ד וריטב"א).

ע"י בדיקה. ולפי זה חוששים לחומרא שמא לא הביאה סימנים, ואם מת בעלה בלא בנים אינה חולצת (ע"ש וברא"ש ובמאירי. ובית שמואל נקט כן אפילו לאחר י"ב קודם הבאת סימנים. וי"ח). ויש סוברים שאף לקולא מניחים שכבר הביאה סימנים ונשרו (עפ"י פסקי הלכות יד דוד ב, יג בדעת כמה ראשונים).
 ב. לפרש"י, רב זביד הולך בשיטה האומרת 'תוך הזמן כלאחר הזמן' – כלומר שהבאת שערות קודם י"ב נחשבת סימן [ואין אנו נוקטים כן להלכה]. והתוס' ועוד ראשונים כתבו שאפשר שרב זביד סובר בעלמא כהלכה, ששערות תוך י"ב שומא בעלמא הן, וכאן עדיף משום הלידה.
 ג. התוס' (ואור זרוע, הובא ברמ"א קנה, יב) מפרשים שלרב ספרא בנים הרי הם כסימנים משעת העיבור. ויש סוברים רק משעת לידה ואילך (ע' מגיד משנה אישות ב, ט בדעת הרמב"ם; אור לציון בדעת רש"י. וע"ע מאירי). וכן נחלקו כשילדה וולד מת, האם לידה זו כסימנים אם לאו (עתוס' וק"נ ב"ש ופתחי תשובה אה"ע שם).

ד. ברמב"ם (אישות ב, ט) משמע שפחות מבן י"ב אי אפשר שתלד כלל ורק אחר י"ב שנה יכולה לילד, ואפילו לא הביאה סימני גדלות, בנים הרי הם כסימנים. ויש מפרשים בדבריו שיכולה לילד קודם אלא שאין דינה כגדולה רק מ"ב. ויש לפרש שרב ספרא דיבר לאחר י"ב, או אף קודם י"ב אלא שסובר גם בהבאת סימנים תוך הזמן כלאחר הזמן אבל אין הלכה כן (ערמב"ן ומ"מ. ואפשר שלא גרס 'אלא לעולם שמא תתעבר ושמא תמות'. ערמב"ן ומאירי. והרשב"א פירש בלא שינוי הגירסה).

ה. להלכה נחלקו הראשונים האם הלכה כרב ספרא והיולדת הריהי גדולה ודאי [אחר י"ב (רמב"ם)] או אפילו קודם י"ב (רמ"א קסט, יא). ויש פוסקים כרב זביד ולחומרא חוששים שמא לא הביאה סימנים אעפ"י שילדה (ע' בית שמואל קנה סקי"ח קסט סקי"א בדעת רי"ף ורא"ש).

ג. במשנתנו שנינו שאי אפשר לחמותו שתהא ממאנת שהרי כבר ילדה (כדתני רבה בר שמואל). ופירש רב ספרא, מפני שבנים הרי הם כסימני גדלות. ויש אומרים שעדיפים מסימנים, שאפילו לרבי יהודה שאמר יכולה למאן עד שירבה החשור – כאן אי אפשר, ורב זביד פירש שתולים שהביאה סימנים מקודם לכן. כאמור לעיל, לפהתוס' יתכן ולעתים תתעבר ותלד קודם הבאת סימנים והרי היא קטנה לרב זביד, אך תמיד חוששים שמא הביאה סימנים ונשרו הלכך אי אפשר לה למאן. ויש מצדדים שיש אפשרות לבדקה יפה יפה עד שתלד ואם לא הביאה סימנים וילדה, יכולה למאן [לרב זביד]. והראשונים דחו דעה זו (ערמב"ן ורשב"א).

דף יג

ט. א. מי שמת אחיו ונפלה אשתו ליבום, ומקודם לכן היה אחיו נשוי לבתו של היבם וכד' – מה דין יבום במקרה זה?

ב. אלו הן שש עריות חמורות שצרותיהן מותרות לעולם?

א. במשנה שנינו שכל שבשעת מיתת האח לא היה נשוי לקרובת היבם, אפילו היה נשוי לה מקודם לכן וגרשה – צרתה מתיבמת. ואולם יש דעה אחרת, שכל שהיו נשואות יחדיו הערוה וצרתה, אפילו נתגרשה הערוה אח"כ – צרתה אינה מתיבמת. תנא זה סובר נישואין מפילים ליבום, וכיון שבזמן נישואין היתה זו צרת ערוה, שוב נאסרה על אחיו לעולם.

הלכה כמשנתנו. ולדעת בעל המאור נישואין מפילים.

ב. שש עריות יש שאינן יכולות להיות נשואות לאחים ואין בהן אפשרות יבום כלל, הלכך צרותיהן מותרות לעולם, שהרי אין איסור צרת-ערוה אלא במקום נפילה ליבום (כפי שדרשו לעיל ח); – ואלו הן: אמו, אשת אביו (אפילו אינה אמו), אחות אביו, אחותו מאביו, אשת אחי אביו, אשת אחיו מאביו (והיו לאח בנים).
אמו שהיא אנוסת אביו; לחכמים, יכולה להיות נשואה לאחיו בהתר. ולרבי יהודה האוסר אנוסת אביו ב'לאו', אי אתה מוצא אלא כשעבר אחיו ונשאה.

דפים יג – יד

כ. א. מה נכלל באזהרת לא תתגודדו?
ב. באלו אופנים אסור להעשות אגודות ואגודות ובאלו אופנים אין איסור בדבר?
ג. צרות ערוה – מה דינן בבית שמאי ולבית הלל לענין יבום? מה דין בניהן?
א. לא תתגודדו – נכלל באזהרה זו שתי משמעויות, לשון גדידה ולשון אגודה, (שלא נאמר 'לא תגודדו' או 'לא תגודדו'); לא תעשו חבורה על המת, ולא תעשו אגודות אגודות. כן אמר ריש לקיש.
א. בחדושי הרשב"א מבואר שלדעת רבי יוחנן אין ללמוד מ'לא תתגודדו' איסור עשיית אגודות אגודות. ואולם הריטב"א כתב שודאי לא נחלק בה רבי יוחנן, שהלכה רווחת היא ונדרשת מלשון הכתוב, אלא שנשא ונתן עם ריש לקיש תלמידו לברר הדבר וכדי לחדדו.
ב. יש סוברים שאיסור עשיית אגודות אינו אלא מדרבנן וקרא אסמכתא בעלמא (עפ"י רא"ם ופר"ח). ואולם הרבה כתבו על פי פשט הסוגיא שהוא דין תורה (עריטב"א תור"ד כס"מ מהרש"ל ועוד).
ג. איסור חבורה על המת, אפשר שלא נאמר אלא דרך שריטה ולא בהכאה. אי נמי כשנעשה משום צער על התורה שחסרה לו מעתה במיתתו של החכם, מותר (עפ"י תוס').

ב. אביי אמר, אין איסור זה אמור אלא כגון שני בתי דינים בעיר אחת, הללו מורים כן והללו מורים אחרת, אבל שני בתי דינים בשתי עיירות – אין כל חשש. [ואף באיסורים חמורים כשבת אין לחוש, וכמו שנהגו במקומו של רבי אליעזר לכרות עצים לעשות פחמים בשבת לעשות ברזל לצורך מילה]. ורבא אמר: אין לאסור אלא כגון בית דין בעיר אחת חציים מורים כן וחציים אחרת, אבל שני בתי דינים בעיר אחת מותר.
א. הרא"ש הביא דברי רבא להלכה, וכן נקט הרי"ד ועוד, שבשני בתי דינים [או שתי קהילות / ישיבות. ים של שלמה] בעיר אחת אין איסור עשיית אגודות אגודות.
ואולם הרמב"ם (עכו"ם יב) כתב שאסור שיהיו שני בתי דינים בעיר אחת, זה נוהג מנהג זה וזה מנהג אחר. (הנצי"ב משיב דבר יז) פירש שפסק כרבא, אלא שנקט לחלק בין אם נחלקו בעיקר הדין ובין אם שניהם פוסקים כדעה אחת מעיקר הדין אלא שנחלקו כיצד להנהיג את העם – בזה אסור אף בעיר אחת).
ב. בתחילת הסוגיא אמרו שאין 'לא תתגודדו' אמור אלא באיסורים ולא במנהגים. אך יש אומרים שלמסקנת הסוגיא אין לחלק בכך. ואולם הריטב"א כתב שסברא זו נכונה וקיימת לפי האמת, וכן נקט המאירי.
ג. משמע בסוגיא שכל שאין ניכר בהם שינוי, כגון מניעה מאיסור מלאכה וכד' – אין איסור משום 'אגודות אגודות' (וכן פסק מהרש"ל). אך יש אומרים שלפי המסקנא אין סברא זו קיימת (ע' מגן אברהם תצג; משיב דבר ח"א יז).

ד. בדברים שאינם תלויים בחילוקי דעות אלא בחילוקי מקומות בלבד [כגון קהילה שקיבלה על עצמה לומר סליחות בשל מאורע מסוים שאירע בה] – כתבו פוסקים שאין בכגון זה משום 'לא תגודדו'.

ג. צרות ערוה; לבית הלל, פטורות מן החליצה ומן היבום [להוציא מרבי יוחנן בן נורי שרצה לתקן לצרות שיהיו חולצות ולא מתיבמות, ולא הספיקו לגמור הדבר עד שנטרפה השעה. וכן רבי טרפון לא רצה לתקן כן, וכן רבן גמליאל (כפירוש רנב"י) כי מה נעשה לצרות הראשונות שלא חלצו. וישנה דעה (ע' להלן כו.) שלאחר מכן חזרו ותקנו כן]. ואם חלצו – כשרות לכהונה, שאין זו חליצה כלל. ולבית שמאי – זקוקות ליבום (אם משום לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר – החיצונה, מכלל שיש פנימית (רבי שמעון בן פוי), או משום שאין איסור אשת אח חל על איסור ערוה אחר, וכצורת ערוה שלא במקום מצוה היא. רבא). לפי סברת רבא, יש מי שמצדד לומר שאם חלו איסור אשת אח והאיסור האחר בבת אחת [כגון שנתקדשה בתו לאח קודם היותה בת שלש, וכשהגיע לשלש חלו עליה שני האיסורים כאחד, או שהיבם והמת קידשו שתי אחיות בבת אחת] – צרתה פטורה מן החליצה ומן היבום (עפ"י המאירי; הקדוש מראדוש, מובא בתוס' ישנים. ע"ש שנוטים מדבריו).

הלכך, נישאו הצרות לשוק ללא חליצה – לדברי בית שמאי הרי הן בלאו [ולדברי רב אין תופסים בהם קדושין. ושמואל חולק. כדלקמן צב.], ובניהם כשרים [דלא כרבי עקיבא שאמר יש ממזר מחייבי לאוין] אבל פגומים (– פסולים לכהונה). ולרבי יהושע (טו:) אינם פגומים, והעיד על הדבר וכדלהלן. נתיבמו הצרות, לדברי בית הלל הרי אלו בכרת ונפסלו מכהונה ובניהם ממזרים. ולרבי יהושע אין ממזר אלא מחייבי מיתות בית דין אבל פגומים הם לכהונה.

א. כשנפסלו מכהונה, אף לענין אכילת תרומה נפסלו אם בנות כהן הן, משום 'זונה' שהרי נבעלו באיסור כרת (תוס'; תורי"ד). ויש חולקים (ערש"י כאן; תר"י).

ב. יבמה שנישאה לאחר, אעפ"י שיתכן שאין קדושין תופשין בהם כאמור, נראה שלא נפסלה מתרומה (כן דקדק במנחת חינוך רפגד) מלשון מהרמב"ם. ויש אומרים שנעשית 'זונה' ומתחללת מכהונה (ע' טור אה"ע ו ובאב"מ שם סק"ג ומנחת חינוך רסו, כט). ע"ע להלן טו.

דף יד

כא. האם עשו בית שמאי כדבריהם? האם נמנעו בית שמאי מלישא נשים מבית הלל ולהפך?

נחלקו אמוראים אם בית שמאי עשו כדבריהם (רבי יוחנן ושמואל. ואף לאחר בת קול – לרבי יהושע שאמר אין משגיחים בבת קול), אם לאו (רב, ריש לקיש. ואפשר אף קודם בת קול, כגון שבית הלל הרוב וב"ש מיעוט). והוכיחו לבסוף שעשו (טו. וכן מוכח מכמה מקומות. עתוס'). ואף על פי כן לא נמנעו אלו מלישא נשותיהן של אלו כי היו מודיעים להם אם הם צרות-ערוה או מבניהן – ללמדך שחיבה וריעות נוהגים זה בזה.

וכן בשאר מחלוקות שביניהם בעניני אישות [באחיות, בגט ישן, בספק אשת איש, במגרש את אשתו ולנה עמו בפונדק, בשיעור כסף קדושין] ובשאר הלכות, כגון כל הטהרות והטמאות שהיו אלו מטהרים ואלו מטמאים – לא נמנעו עושים טהרות אלו על גבי אלו, והיו סומכים אלו על אלו שיודיעום במקום הצורך כדי לפרוש.